

**20. YÜZYILDA
SAVAŞ VE KADIN**

YAYIN NO: 784

20. YÜZYILDA SAVAŞ VE KADIN

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Ekim 2016

ISBN: 978 - 605 - 9241 - 84 - 7

Genel Yayın Yönetmeni: *Ahmet Nuri Yüksel*
Kapak Resmi: *Bike Başaran, "Zorunlu Veda (Farewell)"*

Kapak: *Kenan Özcan*

Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*

Baskı: *Alemdar Ofset*

Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 29-30 Topkapı / İstanbul

Tel: (0212) 544 23 09

Kapak Baskı: *Azra Matbaacılık*

Cilt: *Çevik Matbaacılık*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74

bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

**20. YÜZYILDA
SAVAŞ VE KADIN**

Editör:
Onur Yamaner

ONUR YAMANER

1983 Ankara doğumlu. Lisans eğitimini Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümünde yaptı. 2007 yılından beri Avrupa Birliği projelerinde yer alan Onur Yamaner Polonya'da sanat atölyesine katıldı. Almanya'da zihinsel engelli bakım merkezinde çalıştı ve Fransa'da Avrupa Gönüllü Hareketi (EVS) eğitimi aldı. 2011-12 yılında İspanya'nın Valencia şehrinde Comenius Asistanlığı yaptı. Hacettepe Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimine devam etmekte olan Onur Yamaner aynı zamanda Yeditepe Üniversitesi'nde Tarih Bölümünde araştırma görevlisidir.

“20. yüzyıl Avrupa kadın tarihi” çalışmakta olan Onur Yamaner “Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında İngiliz kadınının sosyal statüsü” ve “cephenin arkasında: İspanyol iç savaş yıllarında İspanyol kadınlarının mücadeleleri” konularında hakemli dergilerde makaleleri (2) ve uluslararası konferanslarda (3) bildirileri bulunmaktadır. Kadın tarihinin yanı sıra “bilim tarihi”, “sosyal ağ analizi” ve “Bizans tarihi” yazarın ilgi alanlarıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
GİRİŞ.....	11

B R İ T A N Y A

Birinci Büyük Savaş Sırasında Siyono-Arkeoloji ve Gertrude Bell <i>Hatice Palaz Erdemir-Nurcan Barman</i>	15
Kuzey İrlanda Sorununun Kadın Bakış Açısından Tiyatroda Yeniden Sunumu: Anne Devlin'den "Sadece Kendimiz" <i>Gülşen Sayın</i>	43

A L M A N Y A

Bir Ham Madde Olarak Kadın: Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'da Kadının Saç Seferberliği <i>Gülay Tulasoğlu</i>	59
Nazilerin Kadın Politikaları ve Kadınların Tecrübeleri <i>Halil Erdemir</i>	78
Nazi Almanyası'nda Direnişçi Kadınlar <i>Mediha Göbenli</i>	109

İ S P A N Y A

İspanya İç Savaşı'nın Kadın Edebiyatçılar Üzerindeki Etkisi <i>Ayşegül Okka Tağman</i>	127
---	-----

R U S Y A

- Svetlana Aleksiyeviç'in Kaleminden Savaşan Kadın Anıları:
Savaşın Kadınsı Bir Yüzü Yoktur
Badegül Can Emir.....146
- Vladimir Makanın'ın *Asan* Romanında Savaş ve Kadınlar:
Çeçen Savaşında Esir Annelerinin Yüksellemeyen Sesleri
Sevinç Üçgül-Nurettin Çakır.....160

J A P O N Y A

- “Zor Zamanlarda” Japonya’da Bir Kadın Romanı: *Sasameyuki (Nazlı Kar)*
Esin Esen.....190

ÖNSÖZ

Beş bölümden oluşan bu kitap, cephenin arkasındaki kadınların özlemlerini, mücadelelerini, yok sayılmalarını, cinsel istismara uğramalarını, bir söylem aracı olarak kullanılmalarnı, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını, aşklarını, umutlarını, acılarını, kaybettiklerini ve tüm bu duyguları aynı anda yaşadıkları savaş yıllarındaki tecrübelerini anlatırken, 20. yüzyılda gerçekleşen büyük savaşların kadın kimliğine ve kadınların hayatlarına yaptığı etkiyi araştırmaktadır. Okur, kitaptaki ülkeleri ziyaret edecek; coğrafyanın, konuşulan dilin, inanılan dinin ve sahip olunan kültürün ve birçok unsurun değişmesine rağmen değişmeyen tek şeyin erkeğin kadına bakış açısı ve yine erkek tarafından keskin kırmızı çizgilerle çizilmiş geleneksel kadın kimliğinde sıkışmış kadınların hayatlarını görecektir. Bu kitabın Savaş ve Kadın ilintisiyle yazılma nedeni, 20. yüzyılda meydana gelmiş büyük savaşların kadın kimliği ve tarihi için önemli birer kırılma noktası olması, kadının kamusal hayata girişinde etkin bir rol oynaması, erkeğin algısındaki kadın tabularının yıkılma sürecini başlatması, kadınların kendilerine duydukları özgüveni artırması, savaş dönemi kadınların verdiği mücadeleler ve çektikleri çilelerin anlatılma isteği ve bu alanda Türkçe kaynak bir eser oluşturma fikrinden ortaya çıkmıştır. Bu amaç doğrultusunda, mümkün olduğunca disiplinler arası bir çalışma olmasına özen gösterilmiş; sekiz farklı üniversiteden, farklı disiplinlerden değerli akademisyenlerin çalışmalarına yer verilmiştir.

Onur Yamaner

Annem, Ablam ve Özde'ye

GİRİŞ

“Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı değişikliklerden hiçbirisi, kadının statüsü ve konumunda gerçekleşen değişiklikten daha büyük olmamıştır ve henüz kadın, erkeğin kadını algılamasındaki değişim kadar değişmemiştir.”¹

Toplumsal altüst oluşların, tarihte görülmemiş büyük savaşların, darbelerin, göçlerin, sürgünlerin, yıkılan imparatorlukların, değişen haritaların, ekonomik buhranların ve istisnasız her alanda büyük değişimlerin yaşandığı yirminci yüzyılda, eril dünyanın kabullenmekte en çok zorlandığı dönüşüm, kadının değişen sosyal statüsüydü. Bu değişim sürecini başlatan da, kadını evinden dışarıya çıkararak da erkeğin başlattığı ve erkekliği sembolize eden savaşlardı. Değişen ve gelişen savaş teknolojisi, cephenin, cephe gerisinden sürekli desteklenmesi gerekliliği ve bu savaşların topyekûn savaşlar olması, çaresizlikten başvurulacak kadın iş gücüne duyulan ihtiyacı arttıracaktı. Cepheye destek için yapılan savaş propagandalarında eril söylem, kadının emeğinin kutsallığını vurgularken, bir yandan da, yapılacak işleri erkek ve kadın işi diye hassasiyetle ayırmaktan geri kalmıyordu. Bu yüzdendir ki, savaşa katılan hemen her ülke kadınlarına ilk olarak verilen işler kadın işleri diye adlandırılan, hemşirelik, terzilik ve sekreterlik gibi işler oldu. Cephenin erkek ve mühimmat ihtiyacı artmasına paralel olarak fabrikalarda çalışan kadın sayısı da artacak ve kadınlar erkek işlerini de yapmaya başlayacaktı. Ancak, kadınların savaş dönemi seferberliğinin güllerle karşılanmadığını, hatta çoğu işverenin son

1 Deborah Thom, *Nice Girls and Rude Girls: Women Workers in World War I*, I.B Tauris, London ve New York, 1998, s. 1. (Çeviri Onur Yamaner tarafından yapılmıştır ve Giriş bölümündeki tek alıntı olduğu için bölüm sonu kaynakçada belirtmek yerine, bütün eser bilgileri dipnot olarak verilmiştir.)

tercihi olduğunu belirtmek gerekir. Kadınların çalışırken yüzleşmek zorunda kaldığı iki temel sorun vardı: Birincisi savaş zamanı yaptıkları işlerde eşit işe eşit maaş alamamaları, ikincisi, kadın olmalarından dolayı hor görülmeleiydi. Sonuçta kadının tarihsel rolü *iyi bir Anne, iyi bir Eş* olmasıydı. Buna savaşta küçük bir ilave yapılacaktı. Artık kadın *iyi bir Anne, iyi bir Eş* ve *Geçici İşçi*'ydi.

Bu kitapta, bir anne, bir kız çocuğu, bir kardeş, bir sevgili ve bir eş olarak, ama en çok da kadın olarak savaşa giren kadınların hayatlarına ve savaş tecrübelerine değinilmiştir. Beş bölümden oluşan bu kitap, İngiltere'den Japonya'ya diğer bir deyişle Batı'dan Doğu'ya doğru ilerleyip İngiliz, İrlandalı, Alman, İspanyol, Rus ve Japon kadınlarının savaş tecrübelerini anlatmaktadır. Kitabın bölümleri ülkelere göre oluşturulmuş ve her bölüm kendi içinde tarih kronolojisine göre sıralanmıştır. Tarih, Uluslararası İlişkiler, Asya Çalışmaları, İngiliz, Rus, İspanyol Dili ve Edebiyatı bölümlerinden araştırmacıların çalışmalarına yer verilerek, konuya birçok pencereden bakılmak istenmiştir.

Kitapta karşımıza ilk çıkan isim "Çölün taçsız kraliçesi", "Victoria Dönemi'nin asi kızı" ve "Hatun" gibi tezat lakaplarla adlandırılmış Gertrude Margaret Lowthian Bell olacaktır. Bell'in icraatı, münevver Avrupalı meraklı bir kadının sade tarihî ve arkeolojik gezilerinden çok, "süslü bir paket içerisinde sunulmuş bir bomba gibi", kendisini çok iyi bir şekilde kamufle ederek misyonunu gerçekleştirmeyi başarmış bir kadın ajan tasviri çizmektedir. Bell, yaşadığı dönemde de yaptığı çalışmalar sayesinde erkeklerin hâkim olduğu siyasi, askerî ve diplomatik usullerle önde gelen isimlerden biri olmuşsa da bu durumu yaşadığı dönemde pek ifşa olmamış ya da açığa vurulmak istenmemiştir. Zamanımızda ise hakkında bilinenler belki de yaptığı gizli, gizemli görevlerin ancak açıklanan kısmıdır. Birinci bölümün bir başka konusu ise Anne Devlin'in *Sadece Kendimiz* adlı tiyatro oyununda "Kuzey İrlanda Sorunu"nun kadın gözünden yorumlanmasıdır. İrlandalı kadınların hem kadın olarak hem de ulus olarak çifte köleleştirilmesine karşı verdiği mücadele ele alınmaktadır. Kuzey İrlandalı kadınların ulus olma yolunda verdikleri emeklerin, yine sadece kadın yazarlar tarafından dile getirildiğine ve yüzünde patlayan bir bomba düzeneğinin yaşayan bir ölüye döndürdüğü Cora'nın erkekler tarafından

milliyetçi söylemlerde kahraman ilan edilmesi gibi ilginç birbirinden farklı hikâyelere şahitlik edeceksiniz.

Çalışmanın bir diğer durağı Almanya’da kadını bu sefer bir ham madde olarak görmekteyiz. Birinci Dünya Savaşı’nda Alman kadınlarının “Saç Seferberliği”ni anlatan çalışma, ağırlaşan savaş şartları ve Almanlara uygulanan ablukanın Almanya’yı düşürdüğü zor durumdan çıkarmak için savaş zamanı işlerinin yanı sıra güzelliklerinden de feragat edişlerinin hikâyesini anlatmaktadır. Almanya bölümünün ikinci kısmında, Nazilerin kadın politikalarını ve Alman kadınlarının İkinci Dünya Savaşı tecrübelerini mercek altına almaktadır. Bu çalışma, Nazi yönetiminin ideolojik hedeflerini gerçekleştirme amacıyla kadınları çeşitli alanlarda farklı yöntemlerle kullandığını ve Nazi totaliter sistemlerini gerçekleştirme gayesiyle Alman kadınlarına nasıl ideal “Alman (ev) kadını” olunur ile başlayan yeni bir eğitim, anlayış ve hayat tarzı uygulamalarından bahsetmektedir. Buna göre, Alman kadınlarına evlerde biçilen rollerine ilaveten, iş dünyasında ve askeriyede çeşitli görevler verilmiştir. Alman erkek yöneticilerin hemen her türlü vasıfsız işlerinde çalıştırdıkları kadınlar, savaşın son aşamalarında ve savaş bittikten sonra Almanya’yı işgal eden müttefikler tarafından da, oldukça kötü ve acımasız muamelelere maruz kalmışlardır. Bu olumsuzlukların en ağırı şüphesiz ki, yüz binlerce Alman kadınının müttefik kuvvetlerince bir savaş aracı olarak tecavüze uğramaları ve binlercesinin intihar etmesi veya istemedikleri travmatik gebeliklerini doğumla sonuçlandırmak zorunda kalmalarıdır. Almanya bölümünün son makalesi olan “Direnişin Kadınları”, Nazi Almanyası’nda anti-faşist mücadelede yer alan Gestapo’nun “Kızıl Orkestra” lakabını taktığı Schulze-Boysen ve Harnack direniş grubunun kadın direnişçilerini tanıtmaktadır. 1990’lara kadar “Soğuk Savaş”ın da etkisiyle, Federal Almanya tarihinde görmezden gelinen bu örgütün kadın direnişçileri ele alınıp incelenmiştir.

Üçüncü bölümde İspanya’yı ortadan ikiye bölen İspanyol İç Savaşı ve İç Savaş’ın kadın edebiyatı üzerine etkisi konusu ele alınmıştır. Üç yıl süren İspanya İç Savaşı’nın yıpratıcı etkileri sadece ekonomi alanında değil, düşünce ve sanat alanında da kendini hissettirmiştir. Özellikle İç Savaş’tan kaçan ve diğer ülkelere sığınan aydın kesimin yokluğu ve ülkede hâkim olan otoriter yönetim İspanya’da entelektüel yaşamı da olumsuz yönde

etkilemiştir. Bu şartlar altında bazı kadın yazarlar, iletişim araçlarının Franco rejiminin kontrolünde ve sansürün olduğu 1940 ve 1950'li yıllarda edebiyatı toplumun sorunlarına paralel olarak kullanmışlardır. Kendilerine özellikle kadın karakterler seçerek, bir savaşın kadın üzerindeki etkisini, savaş sonrası yılların kadına dayattığı normları bu karakterler aracılığıyla aktarmışlardır.

Rusya'yı konu edinen dördüncü bölümünün ilk makalesi olan "Svetlana Aleksiyeviç'in Kaleminden Savaşan Kadın Anıları: Savaşın Kadını Bir Yüzü Yoktur", kadın ve erkeklerin savaşı yaşayış biçimi gerek fizikî yapıları gerekse toplumsal rollerin bir sonucu olarak birbirinden farklılıklarını anlatmaktadır. Erkek asker kabul görürken, kadının ağır vazifelerde askerlik yapmış olması toplumsal normların dışında kabul edilir. Kadının savaşmasına dair bu eleştirel tutum, Nobel Edebiyat Ödüllü Belaruslu gazeteci yazar Svetlana Aleksiyeviç'in kalemine de bu şekilde yansımıştır. Çalışmada, S. Aleksiyeviç'in Savaşın Kadını Bir Yüzü Yoktur (*U voynu ne jenskoye litso*) eserindeki kadınların anıları ekseninde, savaş mağduru kadınların, özellikle ataerkil sistemin getirdiği eşitsiz güç ilişkilerinden dolayı (toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak) savaşta ve sonrasında maruz kaldıkları koşullar ortaya koyulmaktadır. Bu bölümdeki ikinci çalışma ise, Birinci ve İkinci Çeçen Savaşlarını inceleyen Vladimir Makanin'in *Asan* romanında "erkek dünyası" olarak bilinen savaşta kadınların neden yer aldığını, savaşa özgü ataerkil rollerin arasında kadınlara hangi açılardan bakıldığını ele almaktadır. Savaş döneminde kadın kimliğinin ve sosyal statüsünün nasıl tanımlandığını ve bir yandan kadınlara yapılan çağrılarda "vatanın annesi" gibi vatansever söylemlerde bulunurken, diğer taraftan kadının cinsel kimliğinin nasıl istismar edildiğini vurgulamaktadır.

Son olarak Japonya bölümünde, Tanizaki'nin başyapıtı olarak kabul edilen *Sasameyuki* (Nazlı Kar) romanındaki kadın imgeleleri ve yazarın ifadesiyle "zor zamanlar"la ilintileri incelenmiştir. Roman, 1936-1941 tarihleri arasındaki olayları konu almaktadır. Japonya'da "Büyük Asya" düşüncesi ve yayılcı politikaların görüldüğü bu dönem Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'na girişini de hazırlayan bir süreçtir. Kendi dönemini yansıtmadığı eleştirileri alan bu romanın, bu eleştirilerin aksine, savaş, romanın asıl kurgusunu oluşturmasa da döneme dair kadın imgeleri ve savaşla olan bağıyla ilgili pek çok veriyi aktardığı tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÜYÜK SAVAŞ SIRASINDA SİYONO-ARKEOLOJİ VE GERTRUDE BELL

Hatice Palaz Erdemir¹
Nurcan Barman²

Giriş

Gertrude Bell'i, icraatlarını ve onunla bağlantılı olarak Birinci Büyük Savaş sırasında İngiltere'nin faaliyetlerini değerlendirebilmek için Victoria dönemini anlamak gerekir. Bu dönem, 1837-1901 yılları arasında İngiltere'de Birleşik Krallık tahtında bulunan Kraliçe Victoria'nın yönetim dönemidir. Kraliçe Victoria, yaşadığı dönemde sadece soylu ve müstesna kadınlara özgü bir statü ile bir kadın olarak bir devleti yönetmek üzere, tahta çıkarılmıştır. G. Bell de aynı dönemin yetiştirdiği bir kadındır. Her ikisi de yaşadığı dönemde cinsiyetleri, yani kadın olmaları sebebiyle, toplumda bir erkek kadar değer göremeyecek bireyler olarak algılanırken tarihte, kendi alanlarında müstesna kadın örnekleri olmuşlardır.³ Yüzyıllardır erkek egemen hayat süren İngiliz toplumu, bu dönemde de kadının gücü elde etmesi ve elinde tutması fikrini henüz benimsememiş değildir. Kadının toplumsal duruşu ve gücünü kontrol ederek kadın bedenini erkeğin denetimi altına alan düşüncelerin hâkim olduğu bu dönemde İngiltere'de yaygın anlayışa göre kadının rolü iyi bir eş ve anne olmaktı. Kadının fizikî güçsüzlüğü, kendine özgü edebi, bekâreti,

- 1 Prof. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanı. haticeerdemir@yahoo.com.tr
- 2 Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi. nurcanbarman2010@gmail.com
- 3 O'Brien 2000: 3.

annelik ve eşlik yönlerine yapılan vurgu Victoria dönemi boyunca devam etmiştir. Bu dönemde, kadın ve erkek birbirinin iş ve sorumluluklarını tamamlamak yerine, keskin bir iş bölümü ile hayatları ve dünyaları tamamen ayrılmıştır. Bu ayrım sadece kadının faaliyet alanlarını kısıtlamamış, aynı zamanda kadını başta iyi bir anne ve sadık bir eş olma sorumluluğunu şartsız bir şekilde kabullenmeye zorlamıştır.⁴

Sosyal sınıflar ve cinsiyetler arasındaki keskin farklar Victoria döneminin en önemli özellikleri olmakla birlikte, İngiltere'nin iç ve dış siyasetini ve hatta dünya tarihini günümüze kadar etkileyecek çok önemli siyasi değişimler ve dönüşümler geçirmiştir. Siyonist senatörlerin İngiliz Parlamentosu'na girme ve İngiliz siyasetini yönlendirme yarışı hızla devam etmiştir. Uzun çaba ve mücadelelerinden sonra, "Hristiyan inancı üzerine yemin" etmekten kurtularak Lionel de Rothschild Londra'dan ve David Salomons Greenwich'ten Parlamento'ya girmişlerdir. Victoria'nın başa geçtiği 1837 tarihinde İngiliz Parlamentosu'na giren Benjamin Disraeli (Yahudi doğmasına rağmen 12 yaşında vaftiz olarak İngiliz Kilisesi'ne girdiği iddia edilen) ise 1868 ve 1874 yılında İngiltere başbakanı olmuştur. Avrupa'da ve İngiltere'deki sını ve ticarî gelişmeler bir yandan siyaseti etkilerken bir yandan da siyaset bunlara göre şekillenmeye ve yapılanmaya başlamıştır. İngiliz Birleşik Krallığı'nın Hindistan'a kadar uzanan sömürgeleri ile Batılılar kendi konumlarına göre "Uzak Doğu", "Orta Doğu" ve "Yakın Doğu" olarak niteledikleri bölgeleri büyük bir hırsıyla, her yönüyle tanıyarak maddi ve manevi beğendikleri tüm varlık ve zenginliklerini kendi ülkelerine taşımayı hedeflemişlerdir. İngiliz Yahudi tacirler ise siyasetin şekillenmesinde, yönlendirilmesinde fikren ve bilfiil büyük rol oynamışlardır. İngiltere'de Yahudilerin bu iç ve dış siyasi ve iktisadi gelişmeleri yönetme ve yönlendirme girişimleri, Avrupa'nın ve Batı'nın diğer ülkelerindeki Yahudilerle ve özellikle de siyonistlerle ilişki ve iletişim hâlinde eş zamanlı ve eş güdümlü olarak Filistin'de bir Yahudi (İsrail) Devleti'nin kurulması ülküsüyle sürdürülmüştür.⁵

4 Victoria döneminin Bell'in yetişmesine etkisi hakkında bkz. Lukitz, 2006: 13 vd; Taşdelen ve Koca 2015: 206-209.

5 Bu ideallerin gerçekleştirilmesi için dünyanın farklı yerlerinden gelen pek çok Yahudi'nin Filistin'de ajanlık faaliyetlerinde buldukları, bu faaliyetleri

Sasameyuki [Nazlı Kar] Romanındaki Kadın İmgeleri		Kişi	“Zor Zamanlar”-la İlişkili Karakterler	
			%	
Japon modernleşmesiyle ilgili kadın imgeleri	İyi eş, akıllı anne	8+	4	% 50
	Modern kız	1	1	% 100
	Çalışan kadın	6	4	% 66
	Café kadını	1	-	% 0
Modernleşme öncesi toplumdan o güne gelen kadın imgeleri	Soylu kadın	3	-	% 0
	Üst düzey diğer kadınlar	2	-	% 0
	Alt kesimden kadın	4	1	% 25
Militarizm etkisiyle ortaya çıkan kadın imgeleri	Siviller cephesinde kadın	1	1	% 100
	Casus kadın	1	1	% 100
Yabancı kadınlar	Alman	2	2	% 100
	Beyaz Rus	2	2	% 100
	Uzak Doğulu	2	2	% 100

Tablo 1: Romanda yer alan kadın imgeleri ve romanda “zor zamanlar”la ilişkili görülen karakterler

1) Buna göre, 1900’lerin başından itibaren Japon eğitim sisteminin bir parçası olarak yer alan “iyi eş, akıllı anne” imgesinin eserde en çok yer alan imge olduğu görülmektedir. Bunun sebebi söz konusu dönemde de “iyi eş, akıllı anne” kavramının devlet eliyle kadın eğitiminde yer alması, romanın konusunun orta kesimin üst katmanındaki bir aileyi ele alması ve romanın merkezindeki karakterlerin eğitilmiş kadınlar olmasıdır. Romanda bu karakterlerin % 50’sinin “zor zamanlar”la ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

2) Modern kız karakteri tek kişi olmasına rağmen romanın büyük bölümünde onun hikâyesi anlatıldığı için romanın başın yönlerinden birini oluşturur.

3) Romanın çoğunun “iyi eş, akıllı anne” imgesindeki Sachiko karakterinin gözünden anlatıldığı ve romanda yer alan olayların büyük bölümünün “iyi eş, akıllı anne” eğitimi ile yetişmiş, iyi kız sembolü Yukiko ve “modern kız” Taeko karakterleriyle ilgili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, romanın bu iki kadın imgesi üzerine kurgulandığı görülmektedir. Bu iki kadın

imgesinin karşılaştırılması tüm kitapta yer almaktadır. Özetle esere yön veren iki temel kadın imgesinin “iyi eş, akıllı anne” ve “modern kız” imgeleri olduğu; eserinin kurgusunun bu imgele- rin çatışmalarıyla oluştuğu söylenebilir.

4) Romanda sayısal olarak ikinci sırada yer alan “çalışan ka- dın” imgesidir. Eserde, terzi, hemşire, güzellik salonu sahibesi, kadın dergisi yazarı gibi mesleklerden kadınlar yer almaktadır. Kitapta yer alan çalışan kadın karakterlerinin % 66’sı “zor za- manlar”la ilintilidir.

5) Söz konusu dönemde modernlik ve toplum yaşamındaki dejenerasyonun sembolü olan “café kadını” imgesi ise romanda tek bir cümlede yer aldığı için bu açıdan anlamlı bir veri oluş- turmaz. Ancak kitaptaki varlığı, dönemin gerçek yaşamından bir kesiti yansıtmaya açısından önemlidir.

6) Modernleşme öncesi dönemden o güne yansıyan toplu- mun alt ve üst kesimlerinden kadın imgelerinin varlığı, modern- leşme içinde de eski toplumsal yapılar işaret ettiği için önem- lidir. Bu kadınlardan sadece ailenin hizmetçisi O-Haru tüm eserde yer alır. O-Haru karakterinde geleneksel bir kadın imge- sinde modern zamanların etkisi de görülmektedir. Romanda bu başlıkta, savaşla ilintisi tespit edilen tek karakter odur. Üst dü- zey ve soylu kadın imgeleri ise romanın kurgusunda önemli bir yer tutmaz. Özellikle soylu kadın karakterler, geçmişin nostaljik etkisini romana yansıtan imgeler gibidir. Soylu kadınlardan Su- gano ve yaşantısı ile ilgili romanda geniş betimler ve diyaloglar yer alırken bu karakterin “zor zamanlar”la ilintisine dair hiçbir girdi bulunmaması anlamlıdır.

7) Militarizm etkisiyle ortaya çıkan kadın imgelerinin eserin kurgusunu etkileyen bir yönü yoktur. Tüm eserde sadece iki ayrı cümlede yer alır. Dönemin bu imgelerinin kısıtlı da olsa roman- da yer alması, dönemi yansıttığı için önemlidir.

8) Yabancı kadın karakterler, Alman, Beyaz Rus ve Uzak Do- ğulu olarak yer almaktadır. O dönemde Japonya’da Almanya’ya duyulan sempati bu karakterlerin betimine yansımıştır. Alman ve Beyaz Rus kadın imgeleri doğrudan Avrupa’daki savaş ile ilintiliyken, Uzak Doğulu kadın imgeleri Japonya’nın savaşıyla ilintilidir. Romanda bu karakterlerin varlığı hem Japonya dışına

bakmayı sağladığı hem de Japonya'ya dışarıdan bakmayı sağladığı için önemlidir.

* * *

Bölüm 3'teki verilerin analiziyle romandaki kadın imgelerinin “zor zamanlar” ve savaşa dair algısı şu başlıklarla sınıflandırılabilir.

Japon kadın karakterler için “zor zamanlar” ve savaş algısı:

1) Gazetelerden okunan bir şeydir. (İyi eş, akıllı anne)

2) Duyulan bir şeydir. (İyi eş, akıllı anne - Çalışan kadın -Alt kesimden kadın)

3) “Zor zamanlar” bazı şeyleri yapmaktan imtina etme dönemidir. Bu çekince genellikle giyilen kıyafet ya da düzenlenen bir etkinlikle ilgilidir. (İyi eş, akıllı anne - Modern kız - Çalışan kadın)

4) Savaş, Avrupa Savaşına işaret eder. (İyi eş, akıllı anne - Modern kız - Çalışan kadın - Alt kesimden kadın)

5) Japon kadın karakterin algısında Japonya “gerçek” bir savaşta değildir. Sadece tüm dünya ile birlikte Japonya da “zor zamanlar”dan geçmektedir. Bu algının sebebi savaşın Japonya'nın dâhil olduğu savaşların kendi toprakları dışında sürmesidir. (İyi eş, akıllı anne - Çalışan kadın)

6) Bazı imgelerin romandaki varlığı doğrudan savaşa işaret eder (Siviller cephesinde kadın - Casus kadın)

7) Japonya savaşı, karakterlerin yaşamı ile ilintilidir. Ancak bu ilinti karakterin acılar ve zorluklar çekmesi anlamında değildir. Günlük yaşam içinde karşılaşılan bir öge gibidir. Örneğin, trende karşılaşılan subay, yoldan geçen asker alayı, Avrupa'daki savaş nedeniyle bazı ilaçların bulunmaması, cepheye giden biri için yapılan parti, hava saldırısı tatbikatı gibi. (İyi eş, akıllı anne - Çalışan kadın)

Psikolojik olarak ilintisi olan tek veri, (16)'da yer alan Sachiko'nun rüyasında hava saldırısı görmesidir. (İyi eş, akıllı anne)

8) Amerika ve Japonya gerginliği olduğu ile ilgili tek bir giridi vardır. (Çalışan kadın)

Batılı karakterler içinse savaş algısı şöyledir:

1) Batılı karakterler Avrupa savaşının içindedirler.